

Лизень Є.В.

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ПЕРША ВІЙСЬКОВО-ДИПЛОМАТИЧНА МІСІЯ Г. ВЕЙДА ПІД ЕГІДОЮ АНТАНТИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ (СІЧЕНЬ 1919 РОКУ)

У статті аналізується діяльність першої, офіційної військово-дипломатичної місії Антанти на теренах Східної Галичини під проводом англійського полковника Гаррі Вейда, визначаються причини її появи і наслідки для обох сторін польсько-українського конфлікту. Основна мета статті полягає у вивченні проблем, з якими стикнулися держави-переможниці після Першої світової війни в питанні реформатування нового політичного порядку у Східній Європі, згідно із принципами, які виклав у «14 пунктах» американський президент Вудро Вільсон. Адже однією з головних вимог у «14 пунктах» В. Вільсона було визнання права нації на політичне самовизначення.

Грудень 1918 року – січень 1919 року минули в марних спробах українських військ відвоювати Львів. Оволодіння Львовом для західноукраїнського уряду було головною політичною метою. Домінування політичних мотивів над військовою доцільністю не сприяло успіху. Найбільш реальним планом було відвоювання Перемишля, великого залізничного вузла на західних кордонах Західноукраїнської Народної Республіки, через який здійснювалося постачання Львова свіжими польськими силами й амуніцією. Дві наступальні операції Української Галицької армії в намаганні відвоювати Львів у поляків наприкінці грудня 1918 року та в січні 1919 року серйозно занепокоїли не тільки супротивника, але й керівництво Антанти. Адже її верховоди хотіли спрямувати всю військову потугу поляків і українців проти більшовицької Росії.

Для Антанти пріоритетним напрямом східноєвропейської політики вважалося також урегулювання польсько-українського конфлікту. Французький прем'єр Ж. Клемансо був зацікавлений у сильній Польщі, представники якої вели активну антиукраїнську пропаганду в Парижі. Це, на його думку, давало змогу зупинити наступ більшовизму на Європу, а також створити на східних кордонах Німеччини сильну державу для запобігання новій війні. Місія Антанти під проводом полковника Г. Вейда на початку 1919 року прибула до Галичини для з'ясування ситуації у краї, а також у справі встановлення польсько-українського перемир'я.

Ключові слова: військово-дипломатична місія, Г. Вейд, Східна Галичина, Антанта, польсько-українська війна.

Постановка проблеми. В історії державних відносин між Україною та Польщею недостатньо дослідженим залишається їх співіснування в 1917–1923 рр., у часи Української національної революції. Цей період знаменний прикладами як співробітництва, так і неоднозначними, суперечливими та складними сторінками у взаєминах двох народів. Зокрема, Антанта намагалася врегулювати польсько-український конфлікт 1918–1919 рр. за допомогою скерування до Східної Галичини миротворчих місій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досі історики звертали увагу на цю тематику здебільшого побіжно. Деякі аспекти положень статті відображено у працях українських дослідників І. Дацківа [1], О. Красівського [5], Р. Тимченка [9], Б. Тищика [10] та польського історика М. Клімецького [15]. Попри деякі напрацювання з вивчення вищезгаданої проблеми, її висвітлення

потребує більш прискіпливого наукового дослідження. Оскільки для більш глибокого вивчення даної теми є достатня джерельна база й опубліковані матеріали.

Постановка завдання. Мета – відстежити діяльність миротворчої місії Антанти під проводом Г. Вейда в її намаганні врегулювання польсько-українського збройного конфлікту 1918–1919 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Англійські й американські миротворчі місії на початку 1919 р. відвідували Східну Галичину для з'ясування ситуації. Першою такою місією, яку делегувала Антанта для врегулювання польсько-українського протистояння, була об'єднана англо-американська місія на чолі з англійським полковником Г. Вейдом.

У січні 1919 р. до Варшави прибула англо-американська місія під керівництвом англійського

військового аташе в Копенгагені полковника Г. Вейда, а також італійська місія на чолі з підполковником Баджіня [5, с. 110]. 15 січня 1919 р., перед від'їздом із Варшави до Львова, полковник Г. Вейд і американський представник Фостер були прийняті Ю. Пілсудським, І. Падеревським і начальником Генштабу Польського війська С. Шептицьким (рідний брат глави Української греко-католицької церкви А. Шептицького), якому іноземні делегати запропонували свої послуги як посередники для переговорів між поляками й українцями. На це генерал С. Шептицький погодився, отже, капітан Джонсон, помічник полковника Г. Вейда, був відправлений до Львова 12 січня 1919 р. з Варшави. Основною метою цих переговорів була організація нейтральної зони між обома арміями, призупинення бойових дій та передача питання про врегулювання кордонів до Найвищої ради Антанти.

Уже вранці 15 січня 1919 р. капітан Джонсон повідомив листом полковника Г. Вейда, що польський генерал Т. Розвадовський відмовився від проведення будь-яких переговорів на підставі того, що з «бандитами», тобто українцями, не треба мати справу, а тільки знищувати їх. Він заявив, що підпорядковується тільки прямим наказам генерала Ю. Пілсудського, тому що визнає лише його владу [7, с. 179]. Цікаво зазначити, що генерал С. Шептицький надіслав листа Т. Розвадовському ще перед від'їздом Джонсона до Львова, але очевидно, він не хотів цього визнавати, і сказав, що телеграми сплутали під час передачі. Після цих подій Ю. Пілсудський повідомив Г. Вейда про те, що переговори із Джонсоном буде проводити генерал Лесневський, бо він служив у російській армії, а тому буде вважатися більш неупередженим, тоді як Т. Розвадовський був великим землевласником в Україні, отже, міг бути упередженим у своїх почуттях. В особистій розмові з Г. Вейдом Ю. Пілсудський твердо заявив, що територія навколо Львова повинна бути звільнена українцями в радіусі двадцяти кілометрів, а три залізничні колії, що йдуть до Варшави, Кракова та Перемишля, мають залишитися абсолютно в розпорядженні поляків. Він наполягав на тому, що Львів – польське місто, стверджуючи, що його втрата матиме негативний вплив на польський народ. Тому за будь-яких умов перемир'я Львів обов'язково має залишитися під владою Польщі. Друга умова, зазначена Ю. Пілсудським, полягала в тому, що Дрогобич повинен також належати Польщі, бо дев'ять із десяти робітників цього промислового міста є поляками.

Також він висловив упевненість у тому, що навіть якщо Мирна конференція вирішила б передати ці два міста українцям, то поляки цьому диктату в будь-якому разі не підкорилися б, а їхнє обурення було б настільки сильним, що така ситуація могла призвести до великих проблем у цьому регіоні Східної Європи. Щодо переговорів з українцями Ю. Пілсудський наголосив, що він краще б проводив їх із С. Петлюрою на противагу галичанам [11, с. 368–369].

У свою чергу, полковник Г. Вейд обіцяв полякам поставки воєнних матеріалів з Англії, але наполегливо радив їм порозумітися із чехами в Сілезії і з українцями в Галичині, пропонуючи в переговорах своє посередництво. Г. Вейд навіть пропонував ввести у Східну Галичину антантівські війська, зокрема у Дрогобицько-Бориславський нафтовий басейн, припинити бої, встановивши демаркаційну лінію за р. Буг – Куровичі – Ходорів – Стрий – р. Дністер [10, с. 272]. Увечері 15 січня 1919 р. полковник Г. Вейд вирушив до Львова у справі безпосередніх переговорів із керівниками польських і українських військ на місці [11, с. 369]. Реагуючи на миротворчі ініціативи Антанти та можливі переговори з поляками, Державний секретаріат Західної області Української Народної Республіки (далі – ЗОУНР) документом від 15 січня 1919 р. за підписом С. Голубовича уповноважив Лева Ганкевича й інших членів Української народної ради у Львові входити в переговори з польською владою й «урядами та іншими чинниками у Львові» з метою тимчасового налагодження справ у культурній, економічній, комунальній та гуманітарній сферах місцевого характеру за збереження інтересів української держави [2, арк. 1].

Польський уряд і населення були проти будь-яких поступок на користь українців, оскільки Східну Галичину вони вважали власною історичною територією [9, с. 199]. Це було не на руку полякам, які безапеляційно домагались усієї Галичини. Недарма в листі К. Длуському від 17 січня Ю. Пілсудський обурено писав, що «ліквідувати нашу війну з русинами хотів би полковник Г. Вейд шляхом окупації Східної Галичини військами Антанти, а згодом – Львова і Борислава» [10, с. 272]. Отже, як бачимо, знов постає ідея окупації найважливіших районів Східної Галичини військами Антанти.

Польський історик Анджей Новак віднайшов цікавий архівний документ, у якому Ю. Пілсудський інструктує польських послів на Мирну конференцію: «Кордони майбутньої Польщі мають

забезпечити їй можливість експансії на схід і повні сприяти проведенню колонізаційних заходів <...>. У Галичині мінімум наших національних інтересів становить кордон, що проходить уздовж лінії Львів – Калуш. У добровільній угоді з Росією ми, можливо, погодимося на те, аби поступитися частиною Східної Галичини» [6, с. 34–35]. Уже тут ми можемо простежити подвійну гру Ю. Пілсудського, який намагався виторгувати за рахунок Східної Галичини вигідні умови у встановленні східних польських кордонів як з Антантою, так і з більшовицькою Росією, водночас жодним чином не згадуючи про дипломатичні відносини з українською державою.

Після прибуття до Львова 17 січня 1919 р. [12, с. 1] Г. Вейд під час зустрічі із представником польського Генштабу підполковником Рибакком наголосив на необхідності досягнення перемир'я між поляками й українцями. З його слів, на такі твердження вплинула доповідь капітана Джонсона про переговори з делегацією Української Галицької армії (далі – УГА) на чолі із братом командувача УГА М. Омеляновича-Павленка, командиром групи «Наварія» під Львовом Іваном Омеляновичем-Павленком. Зокрема, українці наполягали на демаркаційній лінії за р. Сян, яка, на думку Г. Вейда, була рівнозначною капітуляції поляків у Східній Галичині [15, с. 166].

19 січня 1919 р. Г. Вейд запропонував керівництву Начальної команди Галицької армії (далі – НКГА) своє посередництво у проведенні польсько-українських мирних переговорів [4]. Цього ж дня полковник Г. Вейд повернувся у Краків [13, с. 1]. 20 січня 1919 р. комендант польського війська під Львовом генерал Т. Розвадовський звернувся до НКГА з відозвою розпочати переговори щодо припинення військових дій, але подальшого порозуміння в цьому питанні між польською і галицькою стороною не було [8, с. 8]. Тому 21 січня 1919 р. відбулася зустріч між англійською місією в особі двох офіцерів і делегатами НКГА у Львові. Під час засідання українцям запропонували два засадничі питання: «чи українська сторона погодилася б на перемир'я з поляками на основі встановлення демаркаційної лінії поміж ворогуючими сторонами, а також відношення українців до польської меншості». Також представники Антанти запропонували галичанам припинити бойові дії, мотивуючи це тим, що долю Львова буде вирішувати не зброя, а Мирна конференція в Парижі. Наступні переговори було призначено на 27 січня 1919 р. [3].

Дана інформація була надіслана до Державного секретаріату ЗОУНР. У своїй відповіді галицький

уряд зазначив, що «українці бажають припинення кровопролитної війни, та встановленню демаркаційної лінії по р. Сян з умовою подальшого не перегляду західними державами кордону між Польщею та ЗОУНР. Що стосується ставлення українців до польської меншості, то Державний секретаріат ЗОУНР заявив, що стоїть непохитно на основі національної, культурної й економічної свободи всіх меншин республіки» [4]. Варто зазначити, що офіційна Варшава досить болісно реагувала на діяльність антантівських місій і неодноразово шукала у Франції підтримки її негативного до них ставлення, що в подальшому полякам таки вдалося.

19 січня 1919 р. голова англійської місії під час переговорів між представниками Західноукраїнської Народної Республіки (далі – ЗУНР) і Польщі виступив із заявою, у якій прямо заявив: «Антанта вимагає, щоб військова демаркаційна лінія була прийнята по р. Буг, через Куровичі, Ходорів, Стрий, а нафтові райони передаються англо-американській комісії». Ця заява красномовно викриває справжнє обличчя і мету місії у Східній Галичині. Встановлення демаркаційної лінії було розраховане не на припинення воєнних дій чи примирення, а на те, щоб польський і український народи мали загострені взаємини, оскільки ця лінія розділяла західноукраїнську землю на дві частини. Зі свого боку, поляки не прийняли пропозицій Г. Вейда і поскаржилися Лондону, що його представник хоче припинити польсько-українську війну шляхом окупації Східної Галичини військами Антанти, на що погоджувалася українська сторона. Поляки відкинули українську умову – виведення польських військ за р. Сян, у зв'язку із чим переговори були перервані. Отже, англійська місія була відкликана, 31 січня 1919 р. вона покинула Львів, виїхавши в напрямку Варшави [14, с. 1]. Контакти української дипломатії з англійцями, хоча й не принесли бажаного результату, проте похитнули негативне ставлення певної частини британського дипломатичного корпусу. Навіть більше, міністр Бальфур у листі до Ю. Пілсудського висловлював невдоволення польською стороною на переговорах щодо припинення війни [1, с. 334].

Можливу миротворчу акцію військ Антанти Ю. Пілсудський називав окупацією. Однак, суттєво «згущуючи фарби» для тиску на Лондон, Ю. Пілсудський добився того, що вже наприкінці січня 1919 р. міністр закордонних справ Великобританії лорд Гардінг відкликав Г. Вейда зі Східної Галичини.

Висновки. Отже, польсько-українська конфронтація 1918–1919 рр. мала всі ознаки війни та залишила глибокий шрам на тілі обох народів. Вона була зумовлена процесом національного самовизначення і творення самостійних держав, в її епіцентрі опинився конфлікт навколо державної незалежності території Східної Галичини. Поляки й українці, відновивши свої держави, не зуміли порозумітися щодо територіальних претензій, вдалися до силового розв'язання проблеми, що й

привело до польсько-української війни, великих людських, моральних і матеріальних втрат з обох боків. Не змогла примирити ворогуючі сторони на початку польсько-української війни й англійсько-американська миротворча місія на чолі з Г. Вейдом, оскільки Антанта на той час не могла запропонувати справедливого виходу зі складної ситуації та примирити сторони воєнного конфлікту, а навпаки, ще більше розсварювала поляків і українців.

Список літератури:

1. Дацків І. Дипломатія українських національних урядів у захисті державності 1917–1923 рр. : дис. ... докт. істор. наук: 07.00.01. Київ, 2010. 489 с.
2. Державний архів Львівської області. Ф. 581. Оп. 1. Спр. 134. Арк. 1.
3. Дрогобицький листок. 1919 р. 28 січня.
4. Дрогобицький листок. 1919 р. 9 лютого.
5. Красівський О. Українсько-польські взаємини в 1917–1923 рр. Київ : ПІЕНД, 2008. 544 с.
6. Машкевич М. Східна польська політика у ХХ – на початку ХХІ ст.: концепції та інтерпретації. Пер. з польськ. Київ : Ніка-Центр, 2015. 312 с.
7. Стахів М. Західня Україна : Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923. Т 3. Скрентон, 1959. 202 с.
8. Стрілець. 1919 р. 29 січня. с. 8.
9. Тимченко Р. Відносини Української Народної Республіки й Західно-Української Народної Республіки (листопад 1918 – квітень 1920 р.). Київ : Інститут історії України НАНУ, 2013. 347 с.
10. Тищик Б. Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). *Історія держави і права*. 2004. 392 с.
11. Україна і Польща в документах 1918–1922 / за ред. Т. Гунчака. Ч. 1. 1983. Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 456 с.
12. Chwila. 1919. № 7. Sobota. 18 styczeń. С. 1.
13. Chwila. 1919. № 9. Poniedziałek. 20 styczeń. С. 1.
14. Cwila. 1919. № 19. Czwartek. 1 luty. С. 1.
15. Klimecki M. Polsko-Ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919 rr. Warszawa, 2000. 292 s.

Lyzen Ye.V. THE FIRST MILITARY-DIPLOMATIC MISSION OF G. WEID UNDER THE AQUASTA IN THE EASTERN GALCHINA (JANUARY 1919)

The article analyzes the activities of the first, official military-diplomatic mission of the Entente in the territory of Eastern Galicia led by the English colonel Harry Weid, identifies the causes of its emergence and consequences for both sides of the Polish-Ukrainian conflict. The main purpose of the article is to examine the problems faced by the victorious states after the First World War in reforming the new political order in Eastern Europe, according to the principles outlined in 14 points by US President Woodrow Wilson. After all, one of the main requirements in W. Wilson's "14 points" was the recognition of the right of nations to political self-determination.

All December-January 1918–1919 passed in vain attempts of the Ukrainian troops to conquer Lviv. Mastering Lviv for the Western Ukrainian government was a major political goal. The dominance of political motives over military expediency did not contribute to success. The most realistic plan was the conquest of Przemysl, a large railway junction on the western borders of ZUNR, through which Lviv was supplied with fresh Polish forces and ammunition. Two UGA offensives in an effort to win Lviv from the Poles in late December 1918 and January 1919 seriously alarmed not only the enemy but also the Entente leadership. After all, its leaders wanted to direct all the military power of the Poles and Ukrainians against Bolshevik Russia.

For the Entente, the resolution of the Polish-Ukrainian conflict was considered a priority area of Eastern European policy. French Prime Minister J. Clemenceau was interested in a strong Poland whose representatives were active in anti-Ukrainian propaganda in Paris. This, in his opinion, made it possible to stop the Bolshevik advance on Europe and to create a strong state on the eastern borders of Germany to prevent another war. In fact, the Entente's mission, led by Colonel G. Wade in early 1919, came to Galicia to clarify the situation in the country, as well as to establish Polish-Ukrainian reconciliation.

Key words: military-diplomatic mission, G. Wade, Eastern Galicia, Entente, Polish-Ukrainian war.